

सम्पूर्ण - संक्षिप्त - समर्थ

CURRENT AFFAIRS गुरु

UPSC/MPSC मराठी माध्यमात तयारी करणारे विद्यार्थी यांच्या साठी

25th AUGUST 2022

FOR DAILY FREE CURRENT AFFAIRS
Follow Our Youtube Channel

 Guru Deekshaa Marathi

INDEX

DAILY CURRENT AFFAIRS NOTES

25th August 2022

1. - राष्ट्रीय महत्वाच्या स्मारकांबद्दल:	3
(i) ASI बदल:	3
2. - राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायद्याचे तपशील:	4
(i) 2013 राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा (NFSA):	4
(ii) पात्रता:	4
(iii) लाभार्थ्यांची संख्या:	4
(iv) हलवताना समस्या:	4
3. - G 20 बदल:	5
(i) बदल:	5
(ii) G20 ची सुरुवात कशी झाली?	5
(iii) G20 कसे कार्य करते?	5
(iv) G20 सदस्य कोण आहेत?	5
(v) G20 ची रचना आणि कार्ये काय आहेत?	7
(vi) G20 च्या अंतर्गत आणि बाह्य सहकार्याचे काय?	7
(vii) G20 कोणत्या प्रकारच्या समस्यांना संबोधित करते?	7
(viii) G20 चे सामर्थ्य आणि सिद्धी काय आहेत?	7
(ix) G20 ला कोणत्या अडचणींचा सामना करावा लागतो?	7
(x) खूप पुढे:	9
4. - यक्षगानाचा तपशील:	9

संपादकीय विश्लेषण..... 11

1. नागरी सेवा सुधारणा:..... 11

(i) भारतीय नागरी सेवा उत्क्रांती:..... 11

(ii) भारतीय नागरी सेवा समस्या..... 11

(iii) नियामक नोकरशाही:..... 11

(iv) काय करणे आवश्यक आहे:..... 12

(v) भर्ती:..... 12

(vi) प्रशिक्षण: 12

(vii) मूल्यमापन: 13

(viii) ई-उपक्रम:..... 13

2. भारताचे औष्णिक ऊर्जा क्षेत्र: 14

(i) भारतातील ऊर्जा क्षेत्राबाबत:..... 14

(ii) ऊर्जा स्रोत:..... 14

(iii) समस्या आणि अडथळे: 14

(iv) सरकारी उपक्रम:..... 14

(v) कसे सुरू ठेवायचे:..... 15

GURU DEEKSHAA IAS

1. - राष्ट्रीय महत्वाच्या स्मारकांबद्दल:

जीएस आय

विषय→कला आणि संस्कृती संबंधित समस्या

- प्राचीन स्मारके आणि पुरातत्व स्थळे आणि अवशेष कायदा, 1958 100 वर्षांहून अधिक काळापासून असलेली कोणतीही इमारत, शिल्प, शिलालेख इ. अशी प्राचीन वस्तूची व्याख्या करते.

ASI बद्दल:

- भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण मंत्रालय (ASI) ही पुरातत्व अभ्यास आणि देशाच्या सांस्कृतिक वारशाचे जतन करणारी प्रमुख संस्था आहे.
- कार्ये: ASI चे मुख्य लक्ष ऐतिहासिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण प्राचीन वास्तू, पुरातत्व स्थळे आणि अवशेषांचे जतन करणे आहे. शिवाय, ते प्राचीन स्मारके आणि पुरातत्व स्थळे आणि अवशेष कायद्याच्या 1958 च्या आवश्यकतांची अंमलबजावणी करते, जे राष्ट्रातील सर्व पुरातत्व क्रियाकलाप नियंत्रित करते. 1972 चा पुरातन वास्तू आणि कला खजिना कायदा देखील त्यावर शासित आहे.
- भारताच्या जुन्या इमारतीचा इतिहास खोदण्यासाठी आणि जतन करण्यासाठी, अलेक्झांडर कनिंगहॅम यांनी भारताचे पहिले पुरातत्व सर्वेक्षक (ASI) म्हणून काम केले, ज्याची स्थापना कॅनिंगने कायद्यात स्वाक्षरी केलेल्या कायद्याने 1861 मध्ये केली होती.

- भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण ही राष्ट्रीय महत्वाची (ASI) स्मारके नियुक्त करण्यासाठी नोडल एजन्सी आहे.
- राष्ट्रीय स्मारक म्हणजे काय? प्राचीन स्मारक आणि पुरातत्व स्थळे आणि अवशेष कायदा, 1958, "प्राचीन स्मारक" परिभाषित करतो. कायदानुसार, प्राचीन स्मारक म्हणजे ऐतिहासिक किंवा पुरातत्वीय महत्त्व असलेली कोणतीही इमारत, स्मारक, गुहा, रॉक आर्ट किंवा शिलालेख. याव्यतिरिक्त, एक प्राचीन स्मारक किमान 100 वर्षांपासून अस्तित्वात असले पाहिजे.
- राष्ट्रीय महत्वाच्या स्मारकांचे जतन, संरक्षण आणि संवर्धन केंद्र सरकारने केले पाहिजे.
- साइट्स: भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण सध्या देशभरातील 3,691 स्मारकांच्या (ASI) रक्षणासाठी जबाबदार आहे. त्यापैकी सर्वाधिक उत्तर प्रदेशात, त्यानंतर कर्नाटक आणि तामिळनाडूचा क्रमांक लागतो.
- स्त्रोत→ इंडियन एक्सप्रेस

2. - राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायद्याचे तपशील:

GS II

विषय→सरकारी धोरणे आणि हस्तक्षेप

2013 राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा (NFSA):

- उद्दिष्ट: लोकांना त्यांच्या संपूर्ण जीवनचक्रात सन्मानाने जगण्याची परवानगी देणाऱ्या खर्चात पुरेसे चांगले अन्न पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध आहे याची खात्री करणे.
- ग्रामीण लोकसंख्येच्या 75% आणि शहरी लोकसंख्येच्या 50% पर्यंत लक्षित सार्वजनिक वितरण प्रणालीद्वारे समाविष्ट आहे, जी अनुदानित अन्नधान्य (TPDS) पुरवते.
- NFSA संपूर्ण लोकसंख्येच्या 67% सेवा देते.

पात्रता:

- राज्य सरकारच्या नियमांनुसार कुटुंबांसाठी प्राधान्य TPDS कव्हेरज आवश्यक आहे.
- सध्याच्या अंत्योदय अन्न योजनेद्वारे अनुदानित कुटुंबे.
- तरतुदी:
- एका व्यक्तीने दर महिन्याला 5 किलो अन्न 5 रुपये खर्च केले पाहिजे. 3/2/1 प्रति किलो तांदूळ, गहू किंवा भरड धान्य.
- सध्याच्या प्रत्येक AAY घराला दर महिन्याला 35 किलो धान्य दिले जाईल.
- गरोदर माता आणि नर्सिंग मातांसाठी जेवण आणि मातृत्व लाभ जे एकूण किमान रु. 6,000 गर्भधारणेदरम्यान आणि बाळंतपणानंतरचे पहिले सहा महिने.
- 14 वर्षांपर्यंतच्या तरुणांसाठी जेवण.

- जर लाभार्थ्यांना आवश्यकतेनुसार जेवण किंवा अन्नधान्य दिले गेले नाही तर त्यांना अन्न सुरक्षा स्टायपेंड मिळते.
- तक्रारी हाताळण्यासाठी राज्य आणि जिल्हास्तरीय चॅनेल तयार करणे.

लाभार्थ्यांची संख्या:

- आत्तापर्यंत, येथे 9.01 कोटी लोक किंवा सुमारे 2.37 कोटी कुटुंबे अंत्योदय अन्न योजनेत सहभागी होती.
- प्राधान्य कुटुंबांमध्ये जवळपास 70.35 कोटी लोक आहेत.
- NITI आयोगाच्या शिफारशी महत्वाच्या आहेत कारण:
- ग्रामीण-शहरी कव्हेरज गुणोत्तर समान राहिल्यास (एकूण लोकसंख्येच्या 66%) (२०२० च्या अंदाजित लोकसंख्येवर आधारित) कव्हर केलेल्या व्यक्तींची एकूण संख्या सध्याच्या ८१.३५ कोटींवरून ८९.५२ कोटी होईल, ८.१७ कोटींची वाढ.
- यामुळे वाढीव अनुदानाची मागणी रु. 14,800 कोटी.
- केंद्राची बचत कदाचित रु. 47,229 कोटी राष्ट्रीय कव्हेरज रेशो कमी करायचे असल्यास.
- सरकार या बचतीचा वापर आरोग्य आणि शिक्षणासारख्या इतर महत्वाच्या समस्या सोडवण्यासाठी करू शकते.

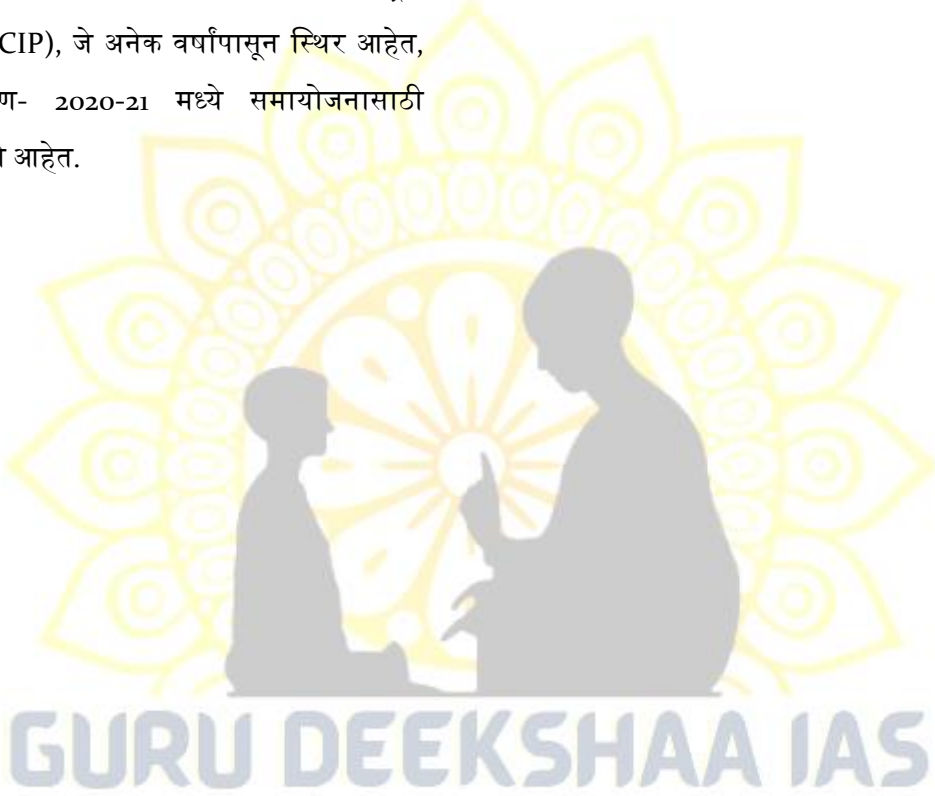
हलवताना समस्या:

- कोविड-19 महामारीच्या काळात समाजातील वंचित वर्गावर अन्न असुरक्षितता आणि बेरोजगारी या दोन्ही गोष्टींचा भार पडेल.
- काही राज्ये या निर्णयाच्या विरोधात असू शकतात.
- इतर सूचना:

- शांता कुमार यांच्या एचएलसी (उच्चस्तरीय समिती) ने कव्हरेज रेशो लोकसंख्येच्या 67% वरून 40% पर्यंत कमी करण्याची सूचना केली होती.
- त्यात असे म्हटले आहे की 67% लोकसंख्येचा कव्हरेज दर जास्त आहे आणि तो जवळपास 40% पर्यंत कमी केला पाहिजे, ज्यामध्ये आरामात बीपीएल कुटुंबे आणि त्याहून अधिक कमाई करणार्या इतरांचा समावेश असेल.
- केंद्रीय पूलमधून सोडण्यात आलेल्या अन्नधान्याच्या सेंट्रल इश्यू प्राइसेस (CIP), जे अनेक वर्षांपासून स्थिर आहेत, आर्थिक सर्वेक्षण- 2020-21 मध्ये समायोजनासाठी सुचवण्यात आले आहेत.

• स्रोत→ हिंदू

3. - G 20 बहल:

असतात. ते एकाच वेळी जागतिक बँक आणि आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी एकत्र येतात.

GS II

विषय→आंतरराष्ट्रीय संबंध

G20 कसे कार्य करते?

बहल:

G20 च्या कार्यासाठी दोन ट्रॅक आहेत:

- G20 ही 19 राष्ट्रे, EU आणि जागतिक बँक आणि आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे अधिकारी यांची सैल युती आहे.
- जगातील सर्वात मोठ्या प्रगत आणि वाढत्या अर्थव्यवस्थांमध्ये G20 सदस्यत्व आहे, जे एकत्रितपणे जागतिक GDP च्या 80% पेक्षा जास्त, जागतिक व्यापाराच्या 75% आणि जागतिक लोकसंख्येच्या 60% आहे.

- G20 सेंट्रल बँकेचे गव्हर्नर आणि त्यांचे डेप्युटी यांच्याशी झालेली सर्व चर्चा फायनान्स ट्रॅकचा भाग आहे. ते वर्षभर वारंवार भेटतात आणि पैसे आणि वित्त, आर्थिक नियम इत्यादींशी संबंधित बाबींवर लक्ष केंद्रित करतात.
- राजकीय सहभाग, भ्रष्टाचारविरोधी, विकास, ऊर्जा इत्यादींसह व्यापक विषय हे शेर्पा ट्रॅकचे विषय आहेत.
- प्रत्येक G20 राष्ट्राचे प्रतिनिधित्व शेर्पा करतात, जो देशाच्या नेत्याच्या वतीने योजना, निर्देश, अंमलबजावणी इत्यादी कार्य करतो. (श्री शक्तिकांत दास, एक भारतीय शेर्पा, 2018 मध्ये अर्जेन्टिना येथे G20 मध्ये सहभागी झाले होते)

G20 ची सुरुवात कशी झाली?

- 1997-1999 ASIAN आर्थिक संकटावर चर्चा करण्यासाठी G7 ने विकसित आणि विकसनशील राष्ट्रांना आमंत्रित केल्यामुळे ही मंत्री-स्तरीय बैठक तयार करण्यात आली. मध्यवर्ती बँकेचे गव्हर्नर आणि अर्थमंत्र्यांमधील बैठका पहिल्यांदा 1999 मध्ये सुरू झाल्या.
- 2008 च्या आर्थिक संकटादरम्यान सर्वोच्च राजकीय पातळीवर नवीन सहमती निर्माण करण्याची गरज जगाने ओळखली. यापुढे G20 नेत्यांची वर्षातून एकदा बैठक होईल, असे निश्चित करण्यात आले.
- या शिखर परिषदेच्या तयारीसाठी G20 अर्थमंत्री आणि मध्यवर्ती बँकेचे गव्हर्नर वर्षातून दोनदा स्वतंत्रपणे भेटत

G20 सदस्य कोण आहेत?

- अर्जेन्टिना, ऑस्ट्रेलिया, ब्राझील, कॅनडा, चीन, फ्रान्स, जर्मनी, ग्रीस, इटली, जपान, कोरिया, मेक्सिको, रशिया, सौदी अरेबिया, दक्षिण आफ्रिका, तुर्की, युनायटेड किंग्डम, युनायटेड स्टेट्स आणि युरोपियन युनियन हे इतर सदस्य आहेत G20.
- स्पेन कायमस्वरूपी, गैर-सदस्य निमंत्रित म्हणून लीडर समिटमध्ये भाग घेतो.

G20 ची रचना आणि कार्ये काय आहेत?

- जी 20 प्रेसिडेन्सी दरवर्षी फिरते अशी रचना कालांतराने प्रादेशिक संतुलन प्रदान करते.
- अध्यक्षपदाची निवड करण्याच्या उद्देशाने 19 राष्ट्रांची 5 गटांमध्ये विभागणी करण्यात आली असून प्रत्येकी जास्तीत जास्त 4 राष्ट्रे आहेत. प्रत्येक गटामध्ये अध्यक्षपदाची जागा बदलते. G20 दरवर्षी अध्यक्ष म्हणून काम करण्यासाठी दुसऱ्या गटातून एक राष्ट्र निवडतो.
- रशिया, दक्षिण आफ्रिका आणि तुर्कस्तानसह भारताचा गट २ मध्ये आहे.
- G20 साठी कोणतेही निश्चित सचिवालय किंवा मुख्यालय नाही. त्याऐवजी, इतर सहभागींशी सल्लामसलत केल्यानंतर आणि जागतिक अर्थव्यवस्थेतील बदलांच्या प्रतिक्रियेनुसार G20 अजेंडा एकत्र ठेवण्याची जबाबदारी G20 अध्यक्षांची आहे.
- ट्रॉइका: जेव्हा एखादे नवीन राष्ट्र दरवर्षी अध्यक्षपद स्वीकारते, तेव्हा ते बाहेर जाणाऱ्या आणि येणाऱ्या प्रशासनांशी सहयोग करते. या प्रक्रियेला TROIKA असे संबोधले जाते. हे गटाच्या अजेंडाची स्थिरता आणि सातत्य याची हमी देते.

G20 च्या अंतर्गत आणि बाह्य सहकार्याचे काय?

- 2010 मध्ये टोरंटोमध्ये आंतरराष्ट्रीय व्यापार सहकार्यासाठी ही सर्वोत्कृष्ट बैठक असल्याचे नेत्यांनी घोषित केले.
- अनेक आंतरराष्ट्रीय संस्था G20 सदस्यांच्या कार्याला पाठिंबा देतात.

- G20 वारंवार गैर-सरकारी संस्थांशी संवाद साधतो. वर्षभरात, व्यवसाय (B20), नागरी समाज (C20), कामगार (L20), थिंक टँक (T20), आणि युवा (Y20) मधील प्रतिबद्धता गटांद्वारे प्रमुख कार्यक्रम आयोजित केले जातात, ज्याचे परिणाम G20 नेत्यांना सूचित करतील. 'चर्चा'.

G20 कोणत्या प्रकारच्या समस्यांना संबोधित करते?

- G20 जागतिक चिंतांच्या विस्तृत श्रेणीवर लक्ष केंद्रित करते; जागतिक अर्थव्यवस्थेशी संबंधित मुद्दे अजेंडावर वर्चस्व गाजवत असताना, अलीकडे इतर बाबींना महत्त्व प्राप्त झाले आहे, यासह:
 - चलन बाजार
 - वित्तीय आणि कर धोरण
 - व्यापार
 - शेती
 - रोजगार
 - ऊर्जा
 - भ्रष्टाचाराचा मुकाबला
 - कामगार क्षेत्रात महिलांची प्रगती
 - शाश्वत विकासासाठी 30 वर्षांची योजना
 - बदलते हवामान
 - जागतिक आरोग्य
 - दहशतवादविरोधी
 - उद्योजकता जी सर्वसमावेशक आहे

G20 चे सामर्थ्य आणि सिद्धी काय आहेत?

- केवळ 20 सदस्यांसह, G20 त्वरीत कार्य करण्यास आणि बदलत्या परिस्थितींशी जुळवून घेण्यास पुरेसे लहान आहे.
- सर्वसमावेशक: निमंत्रित राष्ट्रे, आंतरराष्ट्रीय संस्था आणि नागरी समाज गटांना दरवर्षी प्रतिबद्धता गटांद्वारे समाविष्ट करून, जगाच्या समस्यांचे मूल्यमापन करताना आणि त्यांचे निराकरण कसे करावे यावर एकमत तयार करताना एक मोठा आणि अधिक सखोल दृष्टिकोन सक्षम केला जातो.
- सहकार्य: G-20 क्रॉस-नॅशनल समन्वय सुधारण्यात आणि जागतिक आर्थिक नियामक फ्रेमवर्क मजबूत करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत आहे.
- खाजगी क्षेत्रातील निधीचे स्रोत कमी होत असताना बहुपक्षीय विकास बँकांना त्यांचे कर्ज US\$235 अब्जने वाढविण्यात मदत केली.
- 2008 च्या जागतिक आर्थिक संकटाच्या वेळी आपत्कालीन निधीचे त्वरित वितरण ही G20 च्या प्रमुख कामगिरींपैकी एक होती.
- राष्ट्रीय वित्तीय संस्थांचे निरीक्षण वाढवून, ते आंतरराष्ट्रीय वित्तीय संस्थांमधील सुधारणांनाही हातभार लावते. उदाहरणार्थ, बेस इरोशन अँड प्रॉफिट शिफ्टिंग (बीईपीएस) प्रकल्प, जी 20 आणि ओईसीडी चालवित आहेत आणि कर पारदर्शकतेच्या नियमांचा अवलंब.
- WTO ने असा अंदाज वर्तवला आहे की जर व्यापार सुविधा करार 2030 पर्यंत पूर्णपणे अंमलात आणला गेला, तर तो जागतिक GDP मध्ये 5.4 ते 8.7% पर्यंत योगदान देऊ शकेल, म्हणून G20 त्याला मंजूरी मिळण्यासाठी महत्त्वपूर्ण आहे.
- उत्तम दळणवळण: G20 जगातील आघाडीच्या औद्योगिक आणि विकसनशील राष्ट्रांना चर्चेद्वारे निर्णय

घेण्यामध्ये एकमत आणि तर्काला चालना देण्यासाठी एकत्र आणते.

- या शतकाच्या मध्यापर्यंत कार्बन तटस्थता साध्य करण्यासाठी नोव्हेंबर 2021 मध्ये झालेल्या G20 शिखर परिषदेत नेत्यांनी सहमती दर्शवली.
- G20 क्लायमेट रिस्क अँटलस, जे संपूर्ण G20 देशांमध्ये हवामान परिस्थिती, माहिती, डेटा आणि हवामानातील बदलांचा अंदाज देते, पूर्वी प्रकाशित झाले होते.

G20 ला कोणत्या अडचणींचा सामना करावा लागतो?

- कोणतीही अंमलबजावणी यंत्रणा नाही: G20 च्या टूलकिटमध्ये सरळ माहितीची देवाणघेवाण आणि सर्वोत्तम सराव, तसेच सामायिक, परिमाणयोग्य उद्दिष्टे आणि समन्वित कृतींवरील करार समाविष्ट आहेत. समवयस्क पुनरावलोकन आणि सार्वजनिक उत्तरदायित्व द्वारे प्रदान केलेल्या प्रेरणा वगळता, यापैकी काहीही सहमतीशिवाय पूर्ण होत नाही आणि अंमलबजावणी करण्यायोग्य नाही.
- निर्णय कायदेशीररित्या बंधनकारक नसतात कारण ते चर्चा आणि सहमतीचे परिणाम असतात जे विधानांचे स्वरूप घेतात. ही विधाने कंवाटी बंधने नाहीत. या सल्लागार किंवा सल्लागार गटात फक्त 20 लोक आहेत.
- स्वार्स्यांचे ध्रुवीकरण: नोव्हेंबर 2022 मध्ये होणाऱ्या G20 शिखर परिषदेसाठी रशिया आणि युक्रेनच्या अध्यक्षांना आमंत्रित करण्यात आले आहे.
- रशियाच्या राष्ट्राध्यक्षांना निमंत्रण दिल्यास त्यांच्या भाषणावर बहिष्कार घालण्याची धमकी अमेरिकेने यापूर्वीच दिली आहे.

- NATO चा विस्तार, चीनची धोरणात्मक वाढ आणि रशियाची क्रिमियामधील प्रादेशिक आक्रमकता आणि आता रशिया युक्रेन संघर्षामुळे 2022 मध्ये जागतिक प्राधान्यक्रम बदलला.
- अधिक राष्ट्रांनी G-7, G-20, BRICS, P-5 (UNSC स्थायी सदस्य) पेक्षा "जी-शून्य" (राजकीय पंडित इयान ब्रेमर यांनी "प्रत्येक राष्ट्रासाठी" असा अर्थ लावण्यासाठी लोकप्रिय केलेला वाक्यांश) बनणे निवडले आहे. आणि इतर बहुपक्षीय संस्था, जागतिकीकरण यापुढे हिप संकल्पना राहिलेली नाही.

आणि जागतिक शांतता आणि सहकार्याला चालना देण्यासाठी चर्चा करण्यासाठी मंच म्हणून केला पाहिजे.

- स्रोत→ इंडियन एक्सप्रेस

खूप पुढे:

- G20 जगातील सर्व समस्या सोडवू शकत नाही. G20 ने मात्र गेल्या दहा वर्षात आंतरराष्ट्रीय सहकार्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली आहे.
- उदयोन्मुख राष्ट्रे जागतिक व्यवस्थेवर प्रभाव टाकण्यासाठी आणि त्यात योगदान देण्याचे मार्ग शोधत असताना, G20 प्रमाणे प्रभावी जागतिक प्रशासन महत्त्वपूर्ण आहे.
- G20 ने IMF, OECD, WHO, जागतिक बँक आणि WTO यासह आंतरराष्ट्रीय संस्थांसोबत आपले सहकार्य मजबूत केले पाहिजे आणि त्यांना घडामोडींचा मागोवा ठेवण्याची जबाबदारी दिली पाहिजे.
- सर्व सदस्य राष्ट्रांच्या फायद्यासाठी, राष्ट्रीय हितांपेक्षा जागतिक सहकार्याला प्राधान्य दिले पाहिजे.
- युक्रेन-रशिया संघर्ष आणि रशिया आणि पश्चिमेकडील मतभेद यासारख्या परिस्थितींवर मात करण्यासाठी, संवाद आणि मुत्सद्देगिरीचा वापर केला पाहिजे.
- भारताने 2023 मधील G20 शिखर परिषदेचा उपयोग कठोर व्यापार निर्बंध आणि दंड, आंतरराष्ट्रीय विवाद

4. - यक्षगानाचा तपशील:

प्रिलिम्स विशिष्ट विषय

- यक्षगान हा कर्नाटकातील पारंपारिक थिएटरचा एक प्रकार आहे.
- ही एक प्रकारची मंदिर कलाकृती आहे जी पुराण आणि पुराणांचे वर्णन करते.
- प्रचंड हेडगियर, क्लिष्ट चेहर्याचा मेकअप आणि ज्वलंत पोशाख आणि उपकरणे संपूर्ण कामगिरीमध्ये वापरली जातात.
- हे सामान्यतः कन्नडमध्ये म्हटले जाते, तथापि ते तुलू आणि मल्याळम (दक्षिण कर्नाटकची बोली) मध्ये देखील गायले जाते.
- ते कार्यान्वित करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या तालवाद्यांमध्ये चेंडा, मद्दलम, जगट्टा, चेंगीला (झाल) आणि चक्रताला किंवा इलाथालम (लहान झांज) यांचा समावेश होतो.
- स्रोत→ हिंदू

GURU DEEKSHAA IAS

संपादकीय विश्लेषण

भारतीय नागरी सेवा समस्या

1. नागरी सेवा सुधारणा:

भारतीय नागरी सेवा उत्क्रांती:

- कौटिल्याच्या अर्थशास्त्रात प्रशासकीय संरचनेचे सात महत्वाचे घटक आहेत: शासक (स्वामीन), नोकरशाही (अमात्य), क्षेत्र (जनपद), तटबंदी राजधानी (दुर्गा), खजिना (कोसा), सैन्य (दंड), आणि मित्र (मित्रा).
- अर्थशास्त्रानुसार मंत्री आणि अमात्य यांनी वरिष्ठ नोकरशाही बनवली. त्याचे सर्वात विश्वासाह सल्लागार हे मंत्री होते आणि राजेशाही प्रशासक अमात्य होते.
- मध्ययुगीन काळ: मनसबदारी प्रणालीने मुघल काळात सरकारचा पाया म्हणून काम केले.
- सरकारी कर्मचार्यांचा एक पूल ज्याचा उपयोग नागरी किंवा लष्करी उद्दिष्टांसाठी केला जाऊ शकतो, मनसबदारी प्रणाली बनवली आहे.
- 1835 मध्ये मॅकॉलेचा अहवाल मंजूर झाल्यानंतर, ब्रिटिश भारतातील नागरी सेवांमध्ये लक्षणीय सुधारणा झाल्या.
- ब्रिटिश साम्राज्याची उद्दिष्टे पुढे नेण्यासाठी, मॅकॉले अहवालाने सल्ला दिला की भारतीय नागरी सेवेसाठी केवळ सर्वात योग्य उमेदवारांची निवड करावी.
- ब्रिटिश सार्वजनिक सेवा प्रणालीचे ब्रिटिश घटक स्वातंत्र्यानंतर भारतीय सार्वजनिक सेवा प्रणालीमध्ये टिकून राहिले, ज्यात एकसमान प्रशासकीय संरचना, शैक्षणिक कामगिरीवर आधारित मुक्त-प्रवेश प्रणाली आणि कायमस्वरूपी कार्यकाळ यांचा समावेश आहे.

- नागरी सेवाकांनी लवचिक असणे आवश्यक आहे कारण ते जनतेचे प्रतिनिधित्व करतात. परंतु संशोधनात असे दिसून आले आहे की लोक बदलांशी लढा देतात कारण ते त्यांचे फायदे आणि संधी यावर स्थिर असतात, ज्यामुळे ते स्वतःचे आणि स्वतःचेच बनतात.
- उदाहरणार्थ, संविधानातील ७३व्या आणि ७४व्या घटनादुरुस्तीचा समाजावर लक्षणीय परिणाम झाला आहे. शहरी असो वा ग्रामीण समुदाय, स्थानिक स्वराज्य संस्था आता स्वशासित संस्था आहेत.
- सार्वजनिक अधिकार्यांच्या देखरेख आणि उत्तरदायित्वाच्या नवीन प्रणालींना तसेच त्यांच्या बदलत्या भूमिका आणि जबाबदाऱ्यांना विरोध केल्यामुळे, अपेक्षित दृष्टीकोन अद्याप साकार झालेला नाही.

नियामक नोकरशाही:

- सामान्य लोकांच्या गरजा विचारात न घेता लिखित नियम आणि कायद्यांचे पालन करणे समाविष्ट आहे असे जेव्हा आम्ही सांगितले तेव्हा आम्हाला प्रभावीपणे नियम-पुस्तक नोकरशाही अभिप्रेत होती.
- नियम-पुस्तकातील नोकरशाहीमुळे काही सरकारी कर्मचारी "नोकरशाही वर्तन" करतात, ज्यामुळे लाल फिती, गुंतागुंतीची कार्यपद्धती आणि लोकांच्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी खूप "नोकरशाही" नसलेल्या संघटनांसारख्या समस्या उद्भवतात.
- राजकीय हस्तक्षेप: स्थानिक सरकारी कर्मचारी वारंवार राजकीय प्रतिनिधींशी संवाद साधतात. सामाजिक विकास, कल्याण, कल्याण आणि शांतता वाढवून, त्या दोघांनीही व्यापक जनतेचे हित वाढवले पाहिजे.

- राजकीय प्रतिनिधी सार्वजनिक मागणी पूर्ण करण्यासाठी प्रशासकीय कर्मचारी कसे वागतात यावर परिणाम करतात. परिणामी, प्रशासकीय अधिकाऱ्याने राजकीय धन्याच्या आदेशाचे पालन केले पाहिजे.
- या हस्तक्षेपामुळे अधूनमधून भ्रष्टाचार आणि पात्र सार्वजनिक कर्मचाऱ्यांच्या मनमानी बदल्या यासारख्या समस्या उद्भवू शकतात. सर्वात योग्य अधिकार्यांकडे सर्वात महत्वाच्या जबाबदाऱ्या नसल्यामुळे संस्थेला लक्षणीय अकार्यक्षमता अनुभवण्याचा धोका आहे.
- संरचनेशी संबंधित समस्या: नागरी सेवेला अनेक संरचनात्मक समस्यांचा सामना करावा लागला आहे.
- विशेष अधिकारी: नागरी सेवा मुख्यत्वे राज्याची मुख्य कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी जबाबदार आहे, ज्यामध्ये कायद्याचे राज्य राखणे आणि कार्यकारी निर्देशांची अंमलबजावणी करणे समाविष्ट आहे.
- परंतु जागतिकीकरण आणि आर्थिक सुधारणांमुळे बदलत्या गरजांमुळे राज्याचे कार्य बदलले आहे.
- परिणामी, तांत्रिक प्रगतीमुळे नवीन अडथळे निर्माण झाले आहेत (उदाहरणार्थ सायबर सुरक्षा). त्यामुळे धोरणात्मक स्तरावर विषय-विषयातील कौशल्य असलेल्या विशेष अधिकाऱ्यांची गरज अधिक आहे.
- उत्तरदायित्व आणि पारदर्शकता तसेच सर्वसमावेशक आणि प्रातिनिधिक निर्णय घेण्याची खात्री करणे आवश्यक असलेल्या काही समस्यांचे निराकरण करणे आवश्यक आहे.
- काही सरकारी सेवांमध्ये नोकरीच्या भरपूर जागा आहेत, तर काहींमध्ये कमी आहेत.

काय करणे आवश्यक आहे:

- या मर्यादा दूर करण्यासाठी प्रशासन, प्रशिक्षण आणि मूल्यांकन क्षेत्रात हस्तक्षेप केला जाऊ शकतो.

भर्ती:

- फेडरल आणि राज्य स्तरावर पुरविल्या जाणाऱ्या 60 हून अधिक विविध सरकारी सेवांचे तर्कसंगत आणि सुसंगतीकरण करणे आवश्यक आहे.
- उमेदवारांना केंद्रीय टॅलेंट पूलमध्ये जोडले जाणे आवश्यक आहे, जे नंतर त्यांची क्रेडेन्शियल्स स्थितीच्या आवश्यकतांशी किती चांगले जुळतात यावर आधारित त्यांना नियुक्त करेल.
- लॅटरल एंट्रीला प्रोत्साहन द्या: जर तज्ञ नियुक्त केले गेले, तर ते सरकारच्या उच्च पदस्थांना त्यांच्याकडे कमी असलेला अनुभव देतील.
- सेवांचे वितरण आउटसोर्स केले जाते: प्रशासकीय पायाभूत सुविधांवरील अवलंबित्व कमी करण्यासाठी, सेवा वितरण आउटसोर्सिंग उपायांची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. इष्टतम आउटसोर्सिंग धोरण निश्चित करण्यासाठी आउटसोर्सिंगसाठी संभाव्य सेवा ओळखण्यासाठी संशोधन आवश्यक आहे. अनेक पीपीपी मॉडेल्सची चौकशी केली पाहिजे.

प्रशिक्षण:

- चालू असलेल्या प्रशिक्षण आणि विसर्जन कार्यक्रमांसाठी जिल्हा-दर-जिल्हा नियोजन आवश्यक आहे.
- आचारसंहिता लागू करून, नागरी अधिकार्यांमध्ये नैतिक आदर्श रुजवणे महत्वाचे आहे.
- व्यक्तींचे मूल्यांकन करण्यासाठी आणि भविष्यातील असाइनमेंट निवडण्यासाठी, मध्य-करिअर परीक्षा आणि कौशल्य मूल्यांकन आयोजित केले जाऊ शकतात.

मूल्यमापन:

असल्याची खात्री करण्यासाठी प्रत्येक विभागाने आपली कार्यपद्धती ऑप्टिमाइझ करण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.

- सार्वजनिक सेवाकांचे मूल्यमापन करण्यासाठी, संस्थात्मक उद्दिष्टे परिभाषित आणि सतत ट्रॅक करणे आवश्यक आहे. विवेकी व्हेरिफेबल्स हळूहळू कमी करणे आवश्यक आहे आणि प्रमुख जबाबदारी/फोकस क्षेत्रे परिभाषित करणे आवश्यक आहे.
- सर्व फेडरल आणि राज्य केडरने ऑनलाइन स्मार्ट परफॉर्मन्स अप्रायझल रिपोर्ट रेकॉर्डिंग ऑनलाइन विंडो (SPARROW) टेम्पलेट अवलंबले पाहिजे.
- जे अधिकारी कुचकामी आहेत त्यांनी स्वेच्छेने राजीनामा द्यावा: अधिका-यांसाठी कामगिरी मानके स्थापित करा आणि जे मानके पूर्ण करू शकत नाहीत त्यांना सेवानिवृत्त होण्यास भाग पाडा.
- अपवादात्मक कामगिरी ओळखण्यासाठी, सध्याच्या प्रोत्साहन कार्यक्रमांचे मूल्यमापन करा आणि नवीन लागू करा.

ई-उपक्रम:

- एक मजबूत दक्ष यंत्रणा तयार करण्यासाठी संस्थात्मक भ्रष्टाचार शोधणे आणि प्रतिबंध करण्याच्या प्रक्रियेला बळकटी दिली पाहिजे. परिणामी सध्याच्या सुरक्षा उपायांचे मूल्यांकन करणे महत्वाचे आहे.
- केंद्रीकृत सार्वजनिक तक्रार निवारण आणि देखरेख प्रणालीची अंमलबजावणी मजबूत करणे आवश्यक आहे (CPGRAMs).
- ई-ऑफिसची सुरुवात: सर्व मंत्रालये, विभाग आणि राज्ये/केंद्रशासित प्रदेशांना सध्या ई-ऑफिसचा अवलंब करण्यास जोरदार प्रोत्साहन दिले जाऊ शकते.
- जलद सेवा वितरण: प्रशासकीय विलंब कमी करण्यासाठी आणि सक्रिय क्लायंट फीडबॅकसाठी चॅनेल उपलब्ध

2. भारताचे औष्णिक ऊर्जा क्षेत्र:

भारतातील ऊर्जा क्षेत्राबाबत:

- पायाभूत सुविधांचा एक अत्यंत महत्वाचा घटक, ऊर्जा, संपूर्ण अर्थव्यवस्थेच्या आरोग्यासाठी आणि वाढीसाठी महत्त्वपूर्ण आहे.
- भारताच्या अर्थव्यवस्थेत सातत्याने वाढ होण्यासाठी पुरेशी विद्यमान आणि नवीन विद्युत पायाभूत सुविधा असणे आवश्यक आहे.
- जगातील सर्वात वैविध्यपूर्ण विद्युत उद्योगांपैकी एक भारतात आढळतो.

ऊर्जा स्रोत:

- कोळसा, लिग्नाइट, नैसर्गिक वायू, तेल, जलविद्युत आणि अणुऊर्जा यांसारख्या विश्वासाहार् पारंपारिक स्रोतांपासून ते पवन, सौर आणि घरगुती आणि कृषी कचरा यासारख्या विश्वासाहार् अपारंपरिक स्रोतांपर्यंत.
- एक मूलभूत बदल झाला आहे ज्यामुळे भारतीय विद्युत उद्योगाचा दृष्टीकोन बदलला आहे.
- भारताची अर्थव्यवस्था अजूनही विस्तारत आहे, ज्यामुळे देशाची विजेची मागणी वाढत आहे.

समस्या आणि अडथळे:

- एप्रिल 2022 मध्ये वीज वापरामध्ये देशाची वार्षिक वाढ 13.6% ने वाढून 132.98 अब्ज युनिट झाली. (BU).
- कोविड-19 नंतरच्या आर्थिक तेजीमुळे वाढलेली वीज मागणी, उन्हाळ्याची सुरुवात, गॅस आणि आयात कोळशाच्या किमतीत झालेली वाढ आणि किनारी थर्मल

पॉवर प्लांट्सद्वारे वीज उत्पादनात झालेली तीव्र घट यासह अनेक घटक, पॉवर प्लांटमधील कमी कोळशाच्या साठ्यात योगदान.

- पॉवर प्लांटमधील कोळशाचा साठा कमी होण्यामागे दोन मूलभूत कारणे आहेत.
- युक्रेनियन संघर्षाच्या परिणामी जागतिक बाजारपेठेत कोळशाच्या किमतीत वाढ झाल्यामुळे, कोळशाची आयात करणाऱ्या सर्व वीज प्रकल्पांनी एकतर पूर्णपणे उत्पादन थांबवले आहे किंवा लक्षणीय कमी दराने उत्पादन केले आहे.
- सर्वात वाईट गोष्ट म्हणजे, आंतरराष्ट्रीय बाजारात गॅसच्या किमती वाढल्यामुळे गॅस-आधारित प्लांटमधून उत्पादन कमी झाले आहे.
- अतिउष्णतेमुळे जलसाठे कोरडे पडत आहेत, ज्यामुळे जलविद्युत निर्मितीला फटका बसणार आहे.
- भारतीय रेल्वेला वाहतुकीच्या समस्या भेडसावत आहेत.

सरकारी उपक्रम:

- दीर्घकालीन औद्योगिक विकासाला चालना देण्यासाठी, भारत सरकारने एकाग्रतेचे महत्त्वपूर्ण क्षेत्र म्हणून ऊर्जा उद्योगाची निवड केली आहे. भारतीय विद्युत उद्योगाला मदत करण्यासाठी सरकारने खालील कार्यक्रम लागू केले आहेत:
- देशांतर्गत कोळशाची मागणी कमी करण्यासाठी सरकारने वीज कंपन्यांना मिश्रणासाठी कोळसा आयात करण्याचे आवाहन केले आहे.
- अनेक राज्यांनी नोंदवलेल्या मोठ्या प्रमाणात वीज खंडित झाल्यामुळे वीज प्रकल्पांना कोळशाचे वितरण जलद करण्यासाठी भारतीय रेल्वेला 42 प्रवासी गाड्या रद्द कराव्या लागल्या.

- ऊर्जा मंत्रालयाने कॅप्टिव्ह खाणींमध्ये जास्तीत जास्त कोळशाचे उत्पादन, वीज नसलेल्या क्षेत्रांना कोळसा रेशनिंग आणि एक्सचेंजेसवर व्यवहार केलेल्या विजेवर प्रति युनिट 12 रुपये किंमत मर्यादा सुनिश्चित करण्यासाठी निर्देश जारी केले.
- पॉवरथॉन-2022 हे भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयाने घोषित केलेल्या सुधारित वितरण क्षेत्र योजनेच्या (RDSS) उद्दिष्टांशी सुसंगत आहे.
- केंद्रीय अर्थसंकल्प 2022-2023 मध्ये, सरकारने सार्वभौम हरित रोखे जारी करण्याची घोषणा केली तसेच ग्रिड-स्केल बॅटरी सिस्टीम यासारख्या ऊर्जा साठवणुकीच्या प्रगतीचे पदनाम पायाभूत सुविधा म्हणून घोषित केले.
- 2022-2023 च्या केंद्रीय अर्थसंकल्पात, सरकारने रु. उच्च-कार्यक्षमतेच्या सौर मॉड्युल्सच्या विकासास प्रोत्साहन देण्यासाठी PLI योजनेसाठी 19,500 कोटी (US\$ 2.57 बिलियन).
- एकात्मिक ऊर्जा विकास योजना, दीनदयाळ उपाध्याय ग्राम ज्योती योजना आणि उज्ज्वल डिस्कॉम अॅशुरन्स योजना (IPDS) यांसारख्या उपक्रमांमुळे देशात अधिकाधिक वीज मिळत आहे.
- भारताने ऊर्जा आणि जल सुरक्षा वाढविण्यासाठी, कृषी क्षेत्राचे डिजेलमुक्त करण्यासाठी आणि सौर विजेच्या उत्पादनाद्वारे शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवण्यासाठी प्रधानमंत्री किसान ऊर्जा सुरक्षा इवम उत्थान महाभियान (PM-KUSUM) योजना तयार केली.
- देशाची विजेची वाढती गरज पूर्ण करण्यासाठी, स्थापित उत्पादन क्षमतेचा मोठ्या प्रमाणावर विस्तार करणे आवश्यक आहे.
- पॉवर प्लांट कार्यक्षमतेने चालतील याची खात्री करण्यासाठी सक्षम पारिस्थितिक प्रणाली तयार करा.
- इंधन वाटपाचा पुनर्विचार करून आणि कार्यक्षम सुविधांच्या प्राधान्याने पाठवण्याला प्रोत्साहन देऊन, भारत आपल्या वार्षिक गरजेच्या 6% पर्यंत कोळशाची गरज कमी करू शकेल आणि "पावसाळ्याच्या दिवसासाठी" अधिक कोळशाचे संरक्षण करू शकेल.
- डिस्कॉम्सना मागणी प्रभावीपणे व्यवस्थापित करण्यासाठी आवश्यक असलेली संसाधने प्रदान केली पाहिजेत.
- दिवसाच्या वेळेची किंमत लागू करणे आणि वाजवी उपभोगाच्या सवयींना चालना दिल्याने सर्वोच्च मागणी कमी होऊ शकते आणि बाजारातील घबराट टाळता येऊ शकते.
- डिस्कॉमचे नुकसान कमी करण्यासाठी, इलेक्ट्रिकल रेग्युलेटरची आउटपुट पॉवर वाढवा.
- स्मार्ट मीटर्सचा अवलंब, नेटवर्क अपग्रेड आणि रेग्युलेटर सशक्तीकरण यांसारखे सतत पुढाकार घेणे आवश्यक आहे जेणेकरून खर्च वसुली महत्त्वपूर्ण सूचक म्हणून टिकून राहण्यासाठी आणि विद्युत क्षेत्राच्या संपूर्ण पुरवठा साखळीमध्ये पेमेंट शिस्त वाढवणे आवश्यक आहे.

कसे सुरू ठेवायचे:

- देशातील सत्तेची गरज लक्षणीयरीत्या वाढली आहे आणि येत्या काही वर्षांतही तशीच राहण्याची अपेक्षा आहे.

Guru Deekshaa IAS is happy to announce first ever kannada current affairs magazine for kannada medium aspirants of Karnataka. The three important thumb rules for any competitive exam are

Vijay Kumar G

Founder and Director
Guru Deekshaa IAS

- First-NCERT/STATE syllabus books which helps to develop your understanding on the subjects
- Second-Daily current affairs helped to build your further understanding of the events related to your examination, Apart from knowledge it build the personality of an individual which brings in confidence to face any examination.
- Third-Practice previous year question papers and mock test available in the market to train your mind as per the requirement of the examination.

Thousand miles of journey starts with single step, We at Guru Deekshaa have taken this first step towards empowering you to prepare for civil for services. Now its your turn to start preparation and achieve your dream of becoming IAS/IPS.

CALL US FOR MORE DETAILS

 76 76 74 98 77

JOIN OFFICIAL TELEGRAM FOR MATERIAL AND UPDATES

 @GURU_DEEKSHAAIAS

FOLLOW OUR INSTAGRAM FOR DAILY UPDATES

 GURUDEEKSHAA

